

# הדף של ספינה

## אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אהוב ציון



ז:

**"והוא שבאו פנים חדשות"**

### יסוד דין פנים חדשות

הערוך השלחן (אהע"ז סימן סב סעיפים כג-כו) והקהלות יעקב (סימן ו) חקרו מהו טעם הדין שאין מברכים ברכת חתנים אלא אם כן באו פנים חדשות. האם משום שאין מברכים שבע ברכות אלא כאשר יש תוספת שמחה שלא הייתה ביום הקודם, וכשבאים פנים חדשות שביאתם גורמת שמחה שלא הייתה ביום הקודם מברכים, או שמא עניין פנים חדשות אינו משום תוספת שמחה, אלא שחיוב השבע ברכות הוא חיוב על המסובים לברך את החתן והכלה שיצליחו, ולפיכך - מי שכבר שמע הברכות ביום קודם יצא ידי חובתו ואין צריך לחזור ולברך, אלא רק אם באות פנים חדשות, שעדיין לא ברכו ומחויבים לברך החתן והכלה, ואז מברכים שבע ברכות כדי להוציאם בברכות אלו.

וכתב הערוך השלחן שמלשון הרמב"ם שכתב (ברכות פ"ב ה"י) מברכים בשבילם שבע ברכות מוכח כדרך השנייה. ולפי זה ביאר מה שכתב הרמב"ם שאדם שכבר שמע את הברכות, אף שלא נוכח בשמחה שוב אינו נחשב לפנים חדשות, וזאת משום שהרמב"ם סובר שהטעם שמברכים בנוכחות הפנים החדשות, היינו כדי להוציאם בברכה שעדיין לא יצאו בה, אך אם כבר שמעו הברכות ויצאו ידי חובתם אין מברכים. והראשונים החולקים על הרמב"ם סוברים, שעניין הפנים החדשות הוא לפי שנוכחותם מרבה שמחה, ולפיכך גם מי שמע את הברכות, כיון שלא השתתף בשמחה, הרי ביאתו מרבה את השמחה ומברכים שבע ברכות. ולפי זה ביאר גם מדוע לא הזכיר הרמב"ם מה שכתבו הראשונים שאדם שלא מרבים שמחה בשבילו אינו נחשב לפנים חדשות, זאת לפי שלדעת הרמב"ם ענין הפנים חדשות אינו משום השמחה, וכל שלא שמע הברכות, מחויב לצאת ידי חובתו ולברך.

ולפי זה ביאר הערוך השולחן, מדוע לא הזכיר הרמב"ם את מה שכתבו הראשונים בסוגייתנו ששבת נחשבת לפנים חדשות, שכן בשלמא לשיטות שאר הראשונים שעניין פנים חדשות הוא ריבוי שמחה, הרי אף בשביל השבת מרבים שמחה, אך לשיטת הרמב"ם שיסוד הדין הוא להוציא את מי שעדיין לא שמע, הרי

היא מחזקת עצמה האשה שהוא גימטרייה כמו איש, אז כתיב ומוצא וכו'). וזהו שאמרו, הוא ציווה ויעמוד אלו הבנים, הכונה הוא ציווה ויעמוד הבעל על עומדו והוא ימשול בן והטעם, אלו הבנים דמזה נמשך להוליד אם האשה תחשוב עצמה קטנה מהאיש".

**בעזר א-ל רוכב ערבות, אתחיל ואגמור מסכת כתובות**  
**"בתולה נשאת ליום הרביעי"**

### פתיחה למסכת כתובות

כתב מרן החיד"א בספרו 'פתח עיניים': "דרך דרש אפשר ליתן טעם על נשואי הבתולה ביום הד', עם מה שכתב הרמ"ע ז"ל דשמש וירח היו שווים, ובהיותם שווים אי אפשר להוליד, וזהו שאמר אי אפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד, וכן אברהם ושרה שהיו כשמש וירח והיו שווים במעלה, לא היה אפשר שיולידו, וה' פקד את שרה מיעטה ועל ידי זה ילדה יצחק כמשפט הלבנה שמיעטה והרבה צבאותיה. זהו ד. ולהזכיר זה תקנו הנישואין יום ד' שנתלו מאורות ולא יכלו להשתמש ב' בכתר אחד עד שהקב"ה מיעט הלבנה והרבה צבאותיה, כן דרך אישה אם תהיה בדעתה שהיא בשווה כמו בעלה לא תצלח ולא תוליד, עד אשר תקטן בעיניה ותהיה בעיניה שפלה ממנו אז יתכן שיהיו לה בנים, ומאחר דאין אשה אלא לבנים א"כ מקדימין ליום הכניסה"ה לעורר לב האשה תתבונן אור לארבעה ירח יקר נתמעט ועל ידי זה הרבה צבאותיה, אף היא תמעט עצמה לגבי בעלה להתברך פרי בטנה. ומשום הכי תלי מילתא באשה וקתני בתולה נשאת ליום הרביעי ולא קתני האיש נושא בתולה ליום הרביעי, לאשמועינן דיום הרביעי אצטריכא לה לגרמה לקחת מוסר השכל.

"ואל זה ירמוז מאמרם ז"ל: כי הוא אמר ויהי זו אישה, הוא ציווה ויעמוד אלו הבנים. הכונה כי הוא אמר בת פלוני לפלוני ויהי זו אישה. הוא ציווה ויעמוד רמז לבעל שיעמוד ותקומה תהיה לו על האשה ומכאן זה באים הבנים. (ובזה אפשר לרמוז מה שאמרו ז"ל, במערבא אמרי מצא או מוצא, כלומר אם זיווגו נאה כמו שכתוב מצא אישה מצא טוב, או ח"ו מוצא מר ממות. ושמעתי אם היא מחזקת עצמה אישה שהוא גימטריא ש"ו והן נגרע ממספר איש גימטרייה ש"א, אז מצא טוב. אך אם

ג.  
**"כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש"**

### אימתי מפקיעים הקידושים

יש לדון ברב שחכמי המדינה אסרו עליו לקדש ולערוך נישואין, כי הוא קל דעת ואינו נוהג כראוי לרב בישראל, ואירע מעשה שחתן שלא הכירו הזמינו לערוך לו חופה וקידושין, האם נאמר שהקידושין בטלים, מאחר ונאמר בסוגיין כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, ורבני המדינה אסרוהו לשמש מסדר קידושין, ואולי העדים שהכירו את הקל דעת הזה וידעו שחכמי התורה אסרוהו לערוך חופה וקידושין נפסלו כי עברו על התקנה.

ודן בזה בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ג סימן חר"ו) והביא מדברי המהרש"ם (ח"א סימן קס) דאף על גב דהמסדר לא טוב עשה, מכל מקום אין הקידושין מתבטלים, שהרי ברכות לא מעכבות, ואף שהעדים ידעו ואולי נחשבים כמסייעים לדבר עבירה ונפסלים, לא משמע לאינשי לאיסורא.

אך השואל ומשיב (תליתאי ח"א סימן רלט) כתב דהקידושין בטלים, ושםא דבריו נאמרו דווקא כשעשו תקנה לפסול הקידושין. אך לכאורה יש מקום לדון מכאן אפקעינהו רבנן לקדושייהו מיניה, מטעם כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, כל שכן היכא דעשה שלא כהוגן, ולפי זה יש מקום לפסול הקידושין. אמנם כבר כתב הרשב"א (סימן אלף קפ"ה) דלא אמרינן אפקעינהו רבנן, אלא במה שאמרו חכמי הש"ס, ויעוין שדי חמד (מערכת חתן סוף כלל צ"א בשם הגאון מקובנא).

"למחר משכים לאומנתו והולך לו" (ה.)

## האם חתן יכול לעשות מלאכת דבר האבד?

הראשונים דנו על פי דברי הגמרא הללו באיסור החתן לעבוד. הר"ן (ב. מדפי הרי"ף ד"ה ודאמרינן) כתב: "ודאמרינן למחר משכים לאומנתו, לא שיהא מותר במלאכה, אלא שחכמים יחדו לו ימים הללו שהם ימי בטלה, והכי איתא בתוספתא" וכו'. כלומר, מה שאמרו 'למחר משכים לאומנתו', אין הכוונה שמותר לעשות כן להשכים למלאכתו ואומנתו, אלא, אדרבה, תקנת שמחה של החתן היא, שאסור בעשיית מלאכה, ובגלל שחש חכמים שהבעל יעבור על תקנת חכמים, יחדו חז"ל את ימי נישואין לאלמנה בימים שאינם בני מלאכה. ומסיק שם הר"ן: "והכי איתא בפרקי רבי אליעזר בפרק ט"ז, 'החתן דומה למלך, מה מלך אינו יוצא לשוק לבדו, אף חתן אינו יוצא לשוק לבדו, מה מלך אינו עושה מלאכה, אף חתן אינו עושה מלאכה', ובאגדה אמרו: 'החתן דומה למלך, מה מלך אינו עושה מלאכה, אף חתן אינו עושה מלאכה'".

ובטעמה של תקנה זו, הנה ממשמעות הברייתא שלפנינו, וכן מדברי התוספתא, שתקנה זו משום שמחת חתן וכלה, כלשון הרמב"ם: "וכן תקנו חכמים שכל הנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, אינו עוסק במלאכתו ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל שותה ושמח", והיינו, כי העסק במלאכה ובאומנת יגרום שימנע החתן מלשמוח באשתו, ולכן תקנו שיתבטל ממלאכתו. מאידך גיסא, בדברי הפרקי דר"א מצינו נימוק אחר, והוא שהחתן דומה למלך שאינו עושה מלאכה, ובגלל גודל מעלתו וחשיבותו על החתן להימנע מלהתעסק במלאכתו.

וישנם כמה נפק"מ בין טעמים אלו. הים של שלמה (כתובות פ"א אות יב) כתב: "אבל תימה על מנהגנו, בגליל שלנו, מאחר שמחויב לשמוח עם בתולה כל ז' ימים, ולא למנה ג' ימים, למה אנו אין מקיימין דברי חכמים, וגם אסור במלאכה, הוא והיא, כל אותן ימי השמחה, כאשר כתב הרמב"ם, והוא מפרקי ר"א פרק ט"ז, ואין נזהרים בזה. ואפשר משום דעיקר תקנה נעשה לתקנה דידה, ומאחר שהוא וקרוביה מוחלין על זה, אינו מחויב לשמח, דחכמים נמי תיקנו, שיהא טורח בסעודה ג' ימים, והיכא שהיא וקרוביה מוחלין לחתן שלא יטריח, פשיטא שהרשות בידה, אפילו בימי חכמים הראשונים, והאידנא, בוודאי שערבה כל שמחה, וקושי הגלות, וצער המחיה, כולן מוחלין על שמחה זו, שערבה בעוונותינו

הרבים כל שמחה". וכ"כ הבית שמואל (אה"ע שם) על דברי הר"ן הנ"ל.

מאידך גיסא מצינו בדברי החלקת מחוקק (שם סק"ב), בביאור דברי הרמ"א שהוסיף על המחבר וכתב "וחתן אסור בעשיית מלאכה", ועל זה כתב החלקת מחוקק: "נראה דהגיה הרב דין זה, אע"פ שכבר כתב זה שלא יעשה מלאכה, משום דמלשון הרב המחבר, משמע דמשום לתא דידה תקנו כן, ואם היא רוצה למחול על תקנתה, הרשות בידה וכו' על כן כתב דאף דיכולה למחול על שמחתה, דהיינו לאכול ולשתות ולשמוח עמה, אבל במלאכה ולצאת יחידי לשוק, אף שהיא מוחלת, מכל מקום הוא אסור בזה, ומטעם שהוא דומה למלך, כך היה נראה ליישב כוונת הרב בהג"ה זו". גם 'המקנה' (סי' סד ס"א) האריך בזה, והוסיף בזה, שגם החתן אינו יכול למחול, וכלשוננו: "ואפילו אם ירצה הוא למחול על כבוד עצמו לא מהני, והיינו, דקאמר בפרקי דר"א, דהחתן דומה למלך, ומלך שמח על כבודו אין כבודו מחול".

אמנם, גם לפי הטעם שאיסור עשיית מלאכה הוא בגלל שמחת חתן וכלה, מצינו בכמה אחרונים שאי אפשר לה למחול על כך, וכמה סברות נאמרו בזה. בספר 'טיב קידושין' להגאון מפלאצק זצ"ל (על שו"ע אה"ע), ביאר כי חובת שמחת חתן כלה אינה בגלל תועלת ותקנת הכלה בלבד, כי כשהכלה שמחה עם החתן, ישנה תועלת לשניהם יחד, שידורו כל ימי חייהם בשלום ובשלוה, ולכן אין בכוחה בלבד למחול על שמחתה, כי שמחתה נוגעת לו ולה בשווה, ובמה תוכל למחול ולוותר על תקנתו.

נפק"מ נוספת בין הטעמים הוא כלפי מלאכת דבר האבד, דהנה החזון איש (אה"ע סי' סד סק"א) כתב, דנראה דלא חמיר איסור עשיית מלאכה בחתן שבעת ימי המשתה מאיסור מלאכה בחול המועד, שמותר בו מלאכה בדבר האבד. אמנם בשו"ת בית דוד (יו"ד סי' קעז), כתב כי לכן הוסיפו בטעם האיסור, משום שחתן דומה למלך, כי גם בדבר האבד אסור, כמו המלך שאינו עושה מלאכה אפילו בדבר האבד.

וכן העלה להלכה מו"ר הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א בספרו שובע שמחות (פי"ח הלכה ה): "חכמים תקנו שכל הנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעה ימים, ולא יעסוק במלאכתו, ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח עמה. ומכל מקום מותר לחתן לעשות מלאכת דבר האבד בתוך שבעת ימי המשתה, על ידי שהכלה תמחול לו. ולכן אם החתן חושש שיפטר אותו מהעבודה, והבעלים אינם מוכנים להתחשב בו וליתן לו חופשה לכל שבעת ימי המשתה, יבקש רשות ומחילה מהכלה ויכול לעבוד". ומקורו ביביע אומר (ח"ד חאה"ע"ז סימן ח).

מחויב בברכה אינו יכול להיחשב כפנים חדשות. והריטב"א כתב שאין מצטרף לפנים חדשות אלא מי שראוי להצטרף למניין עשרה, ולפיכך אין אשה נחשבת לפנים חדשות. ולפי דברי הריטב"א נמצא שאף קטן אינו נחשב לפנים חדשות, וכן פסק הפתחי תשובה (סי' סב סעיף יד). וכן העלה מו"ר הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א בשובע שמחות (ח"א עמ' שי"ט).

וכיון שנוכח בסעודה מרבה הוא את השמחה אף שאינו אוכל. ובקהלות יעקב (סימן ו) הוסיף שנפקא מינה בין שני הדרכים האם קטן נחשב כפנים חדשות, שאם יסוד הדין הוא משום ריבוי השמחה, הרי יתכן שאף בביאת קטן מרבה את השמחה, אך אם יסוד הדין משום שהפנים חדשות צריכים לצאת בברכה, הרי קטן שאינו

אין ענין זה שייך לגבי שבת.

וכתבו הערוך השולחן והקהלות יעקב שחייב זה שחל על הפנים חדשות לברך את החתן והכלה, אינו אלא אם אוכל בסעודה שאז חל עליו החיוב לברך. ומה שכתב הרמ"א (אה"ע"ז סימן סב סעיף ז) שהפנים חדשות אינו צריך לאכול בסעודה אין זה אלא לשיטתו שיסוד דין פנים חדשות הוא מחמת ריבוי השמחה,